

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Literaire Testamente

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Literaire Testamente", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University.
Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1827_455-intro-shoot-idm123.pdf (tilgået 24. juni 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Indhold

Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente domineres af tre temaer. Det ene er censuren. Det andet er hans forsvar for sin hidtidige skribentvirksomhed; hvorfor han er en blandet og dunkel skribent og skildringen af hans kamp *mod* åndløshed og *for* Bibelens, historiens og Nordens ånd. Det tredje og sidste er en forandret forståelse af den norrøne mytologi, en forståelse som endnu er i sin vorden og først foldes ud i *Nordens Mytologi eller Sindbilled-Sprog historisk-poetisk udviklet og oplyst* (1832).

Det litterære testamente præges af en spænding mellem mismod og optimisme. Poul Dam kalder titlen for mistrøstig (Dam 1999, s. 22), mens Flemming Lundgreen-Nielsen mener, værket er skrevet i en "næsten overgivet stemning, på én gang humoristisk og optimistisk" (Lundgreen-Nielsen 2007, s. 52). Poul Borum, der mener, at censuren også blev fulgt af selvcensur, kalder afhandlingen for et "forbløffende muntert og charmerende lille skrift, situationen taget i betragtning" (Borum 1983, s. 31). Kaj Thaning kalder værket for kaotisk, hvilket ifølge ham også er et af værkets centrale ord (Thaning 1963, s. 45).

Steen Johansen anlægger et mere snævert perspektiv. Ifølge Johansen bærer Grundtvigs litterære testamente helt ud i titlen spor af den situation, censuren fremkaldte for ham som skribent, og "selv følte han eksistensen af censuren meget haardt", hvad udtalelser i både værker og breve vidnede om (Johansen 1957, s. 55). Johansen skelner klart mellem de konsekvenser, der stammer fra censuren, og dem, der stammer fra dømfældelsen og Grundtvigs egen beslutning om at nedlægge sit embede som følge af dommens mulige konsekvenser (se indledningen til *Kirkens Gienmæle mod Professor Theologiæ Dr. H. N. Clausen*, 4. afsnit).

Spændingen mellem mismod og veloplægthed kommer allerede til udtryk i mottoet på titelbladet. Med citatet fra Schillers digt "Resignation" fra 1786 henviser Grundtvig til en lykkelilstand, der metaforisk er repræsenteret af Arkadien. I "Resignation" beskrives sjælens overgang til evigheden. Sjælen beretter om de mange ofre for sandheden, den bragte i ungdommen, og hvordan disse blev afvist af omgivelserne. Da sjælen beder om sin belønning i evigheden er svaret, at håbet og troen i det levede liv er sjælens belønning

Et eksempel på den overgivne stemning er Grundtvigs fremstilling af, hvordan han drømmer om, at censuren mod ham bliver ophævet. Han sammenligner sig med Jeppe fra Ludvig Holbergs komedie *Jeppe paa Bjerget* (1723). Jeppe troede han var død, da han vågnede i baronens seng, og kunne ikke tro det modsatte, før han blev vækket "til Live igjen af den samme Ret, der har dømt ham til Døden" (Grundtvig 1827, s. V). Som Jeppe kan Grundtvig ikke vækkes til live igen, før dommen mod ham omstødes.

Titlen

Poul Borum mener, at titlen *Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente* uden tvivl alluderer til Jens Baggesens digt *Drømmen i Kronprindsessgade No. 390, Natten før den 28de October. En dansk Fortælling*, hvor han undertegner sig som salig, dvs. afdød (Borum 1983, s. 31). Titlen peger derved også tilbage på bl.a. "Valhalla-Legen", en litterær polemik mellem Baggesen og Grundtvig (Lundgreen-Nielsen 1980a, s. 55). Her indgår den tilsyneladende død som en del af polemikken (se indledningen hertil), på samme måde som skribentens død gør det i Grundtvigs litterære testamente.

Borum skriver, at *Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente* er nøglen til forfatterskabet (Borum 1983, s. 31). Han understreger betydningen af *skribenten* i titlen på testamentet. Det er litteraten Grundtvig, der taler, og det er den rolle, han beskriver og tager afsked med i værket. Borum er på linje med Thaning, der også understreger, at det er *skribentens* og ikke *præstens* testamente, Grundtvig har skrevet (Thaning 1963, s. 45 f.). Det betyder dog ikke, at Grundtvig fuldstændig opgav digtningen. Han skrev lejlighedsdigte og sange i stort tal efter 1827. Der kom dog ingen egentlig digtsamling før *Nordiske Smaadigte* i 1838, som var et bearbejdet udvalg af tidligere udgivelser.

Fortalen

Skønt *Skribenten Nik. Fred. Sev. Grundtvigs Litteraire Testamente* tager udgangspunkt i aktuelle forhold og begivenheder, berører værket også forhold, som ikke direkte udspringer af de konkrete anledninger. Det drejer sig bl.a. om refleksionerne over forholdet mellem norrøn mytologi og kristendom. Det fremgår af den

allerførste sætning i fortalen, hvor Grundtvig skriver, at hans brændende ønske er at være nordisk skribent (Grundtvig 1827, s. III). Nordisk skribent betyder her et ønske om at inddrage den norrøne mytologi og den nordiske ånd i forfatterskabet. Grundtvig lægger derved vægten på kontinuiteten i forfatterskabet og gør den norrøne mytologi til den røde tråd i værkerne. Kontinuiteten er en forudsætning for, at han kan fremskrive en anden opfattelse af forholdet mellem mytologi og kristendom (Auken 2005, s. 471). I sit litterære testamente "fremsætter han en forsonende forståelse af sit hidtidige forfatterskab og fører sin teoretisering over mytologien ind i *Nordens Mythologi* 1832s baner" (s. 470).

Grundtvig afslutter fortalen med en beskrivelse af sin åndelige kamp (Grundtvig 1827, s. VI). Han problematiserer injuriedommen så direkte, det lader sig gøre. Det var ikke ham, men hans pen der talte i *Kirkens Gienmæle*:

Sin Skjalde-Pen kan Ingen skjære selv, men kun fordærve, men selv min Skriver-Pen har jeg kun havt paa anden Haand, og naar jeg selv vilde spidse den, saa fik den Tænder og spruttede, saa jeg blev ærgerlig, og smeed den! (s. VI).

Det fremgår af fortalen til det litterære testamente, at Grundtvig har følt sig generet af censuren, som han kalder "Korset ved min Grav" (s. IV). Det er imidlertid ikke helt klart, på hvilken måde den lægger ham hindringer i vejen. På den ene side omtaler han flere steder sig selv som død og døende (s. III f.), og på den anden side skriver han, at han aldrig har følt sig "saa ordenlig prosaisk lyslevende som nu", hvorfor læserne på egen hånd må afgøre, om han virkelig er død eller levende (s. IV). Selv er han ikke sikker (s. IV).

Censuren førte også til, at Grundtvig var bekymret for sit levebrød som forfatter. Eftersom han havde nedlagt sit embede i maj 1826, var han henvist til at leve af sit forfatterskab. Bekymringen fremgår flere steder i det litterære testamente, mest dramatisk, hvor han beskriver, at andre opfatter ham som fredsforstyrrelse og drabsmand (s. 38 f.). Ikke uden patos udbryder han i testamentets sidste afsnit:

Velan! jeg kan nedlægge Vaaben i Danmark, naar saa skal være, kan nedlægge min Pen, som mit *sidste* Offer paa det kun lidt for fredelige Danmarks elskelige Høi-Altar, jeg kan det, efter at have vundet den Klarhed jeg savnede, og efter at have aabnet Kampen forsvarlig, og, forandre Omstændighederne sig ikke mærkelig [mærkbart], da er min danske Skribent-Pen egenlig hermed saaledes nedlagt (Grundtvig 1827, s. 39).

Hoveddel

Værkets hoveddel er hverken inddelt i kapitler eller på anden vis opdelt ved hjælp af typografiske virkemidler som f.eks. blanke linjer eller andre skille tegn. Alligevel er denne del af værket så tilpas klart disponeret, at det kan inddeles i syv sektioner eller afsnit. Grænserne mellem de forskellige sektioner er ikke meget skarpe.

I den første sektion, side 1-4, imødegår Grundtvig samtidens kritik af sit forfatterskab. Han spørger retorisk, om han har misbrugt sine evner og med sit forfatterskab blot bidraget til at forvirre sine læsere (Grundtvig 1827, s. [1]). Svaret er nej. Grundtvig henviser til, at hans velvillige læsere har forstået ham, hvad han også mener, at hans ivrigste kritikere bør gøre (s. 2). Hensigten med forfatterskabet var at vække den norrøne mytologi til live igen, skønt kritikerne ikke forstod det:

det var Old-Tidens Aander, som jeg ikke blot gjorde Røgtelse for, men oplivedes og besjæledes af, det mærkede man, men at Aander aldrig skabe aandløse Former, aldrig oplive dem, der arbeide paa Been-Huse og lovsynge Skygge-Billeder, det oversaae man, skjøndt min Pen i Historien ei skaanede det Mindste af alt Saadant (s. 2).

Grundtvig finder sine kritikere åndløse og vil rydde op i det åndelige kaos, som middelalderens uro har efterladt (s. 3).

I anden sektion, s. 4-5, understreger Grundtvig hensigten med sit forfatterskab gennem en beskrivelse af det kaos, som middelalderen og den nye tid har ført med sig. Ved at genoplive Bibelens, Nordens og historiens ånd, kan der bringes orden i det åndelige kaos, som "Middel-Alderens Gjæring og den ny Tids Dannelselse" har været årsag til med deres sammenblanding af religioner og litteraturer (Grundtvig 1827, s. 3). Norden har de bedste forudsætninger for at finde tilbage til denne rene ånd og kultur, siden landene dér har undgået sammenblandingen (s. 5). Med det litterære testamente sammenfatter Grundtvig sin hidtidige virksomhed "som en kamp mod tidens åndløshed, og for en nordisk-folkelig genfødsel, inspireret både af Nordens, bibelens og historiens ånd" (Thyssen 1965, s. 102).

I tredje sektion, s. 5-9, opridses Grundtvig baggrunden for det åndelige kaos, han ønsker at bringe orden i.

Det skyldes dyrkelse af de romerske, dvs. latinske, idealer:

Hist i Syden levede og virkede, kvad og kæmpede, grublede og skrev, i fordom Tid, de sindrige Græker og de skarpsindige Romere, saalænge til de baade aandelig og borgerlig nedsank i Sophisteriets, Selv-Modsigelsens, Sløvhedens og Trældommens gruelige Chaos (Grundtvig 1827, s. 5 f.).

Det er samtidig disse idealer, der vækker interessen for folkenes egen ånd og kultur (s. 7 f.). Den første til at føre denne kamp var Oehlenschläger: "Skjalden kjende vi jo Alle, som lovsang Nordens Aand, som priste alle Aander, og bøiede sig dybt for Bibelens" (s. 8).

Grundtvig nævner ikke Oehlenschläger ved navn, hvad der udviser forskellen mellem dem og næsten gør beskrivelsen til et selvbillede (Auken 2005, s. 472). Interessen for den norrøne mytologi skriver Grundtvig helt tilbage til sin barndom (s. 8). Dette er endnu et eksempel på, hvordan han ser bort fra perioden 1810-1815, hvor mytologien ikke spillede nogen rolle i forfatterskabet (s. 471).

Det er dog tvivlsomt om den navnløse skjald er Oehlenschläger. I sidste halvdel af 1810'erne gav Grundtvig i stigende grad Jens Baggesen ret i hans årelange kritik af Oehlenschläger (se indledningen til Tylvtestriden). Allerede i sommeren 1812 fandt Grundtvig Oehlenschlägers digtning mytologisk, religiøs og digterisk uinteressant og åndløs (Lundgreen-Nielsen 1980b, bind 1, s. 522-524). I et brev til B.S. Ingemann fra den 9. april 1831 beskriver Grundtvig den åndelige afstand mellem ham og Oehlenschläger (Grundtvig & Ingemann 1882, s. 121). Ingemann tegner et lignende billede af Oehlenschläger, hvis stræben efter humanitet ikke erkender nogen ånd, hvis "Flugt divergerer fra hans og fra den velbehagelige Livs-Region, hvor han redte sig en Seng af sine Lavrbær" (s. 119).

Mere sandsynligt er den navnløse skjald Johannes Ewald. Kort før jul 1810 hørte Grundtvig Oehlenschlägers første forelæsninger som nyudnævnt professor i æstetik ved Københavns universitet. Forelæsningerne var en gennemgang af Ewalds forfatterskab, og de fik Grundtvig til at genlæse forfatterskabet, hvad der fremgår af hans salmer fra årene 1810-1811 (Lundgreen-Nielsen 1980b, bind 1, s. 388-390). I disse salmer indgår 'nordens ånd' som bærende elementer i Ewalds dramaer *Rolf Krage* (1770) og *Balders Død* (1775). Hans *Adam og Ewa* (1769) og hans sene lyrik i "Til Sielen" og "Følelser ved den hellige Nadvere" (begge 1780) vidner om hans kristne tro og åndsliv (s. 390).

Fjerde sektion, s. 9-30, er en detaljeret tilbagevisning af den kritik, der er blevet Grundtvigs forfatterskab til del. Kritikken er, detaljerigdommen til trods, ikke særlig konkret. Grundtvig bruger de første sider i denne del til at ironisere over sine kritikere. Her taler han om, at da "selv vi smaabitte Læsere fra forrige Aarhundrede" udmærket ved, at man end ikke med latinske disputatser eller sprænglærde værker kan udrette noget mod selv de mindste gårdnisser "i Aandens Verden", siden det er dem, der fører det levende ord (s. 9). Han giver dog visse indrømmelser til sine kritikere, når han siger, at bogormen har blandet sig for meget i skjaldens arbejde (s. 12). Grundtvigs digtning kaldes af kritikere for indsigtsløs begejstring (s. 12), hvad han ironisk beklager og forklarer som et resultat af sin menneskelige skrøbelighed (s. 12). Betegnelsen indsigtsløs begejstring stammer fra H.C. Ørstedes anmeldelse af Grundtvigs *En mærkelig Spaadom* fra 1814 (se afsnit 3 i indledningen hertil). Grundtvig finder kritikken af hans værker idiosynkratisk, siden kritikere "lastede kun Alt, hvad de ikke kunde lide, hvor det saa end stod" (s. 13). Helt tydelig bliver ironien, når Grundtvig beskriver sig selv som discipel af Martin Luther og som gammeldags kristen (s. 14), som var det noget, han ikke selv vidste: "At jeg imidlertid har været partisk for Reformationen, især den evangelisk-lutherske, det har jeg først nyelig opdaget" (s. 15).

Mod slutningen af fjerde sektion bliver tonen mere alvorlig, særligt når han forklarer og forsvare sine kirkepolitiske standpunkter (s. 16-21). Han vedgår, at han har begået fejl i sin kamp mod åndløsheden og for sit teologiske standpunkt. Han afviser dog anklagen om, at han ikke skulle være modtagelig for kritik, når blot den er kraftfuld nok: "thi med alle mine Feil har jeg aldrig havt den, at være blind for mine Feil, naar man viste mig dem" (s. 23). Grundtvig afslutter denne del af testamentet med at udvise forskellene mellem de tidlige og sene værker for at understrege kontinuiteten i forfatterskabet. Alle værkerne tjener samme formål, nemlig kampen mod det åndløse og det antinordiske (s. 29).

I femte sektion, s. 31-33, demonstrerer Grundtvig den brug af mytologien, han har beskrevet i den forrige sektion. Han genbruger bl.a. billeder fra digtet "Et Blad af Jyllands Rimkrønike" (1815) og *Nyaars-Morgen* (1824) og sammenfatter derved sin opfattelse af den norrøne mytologi. I optakten til sammenfatningen spørger han retorisk og ironisk, om ikke man bør "advare den boglærde Ungdom" mod ham (s. 30), da han tilsyneladende på samme tid både tjener og sammenblander ånden fra Bibelen, historien og den norrøne mytologi. Svaret falder i form af en apostrofe, som Sune Auken kalder for den største retoriske udladning i det litterære testamente (Auken 2005, s. 473), hvor Grundtvig henvender sig til den nordiske ungdom med ordene "Nu [dvs. nuvel]! Unger-Svende i Norden", og han fortsætter:

jeg har et Ord, et Alvors-Ord, at tale med eder, før jeg tier, et Ord fra Aanden, som drev mig, et Ord at tale ei i Løn men i Lys, som min Færd har været fra det Første, skal blive til det Sidste, og høre mig, det skal I, saa sandt mit Fugle-Navn [dvs. digternavn] har nogensinde rystet sine Penne-Vinger over Svane-Vænget,

saa det klang som Kvad i Nordens Øre! (Grundtvig 1827, s. 30).

Fuglebillederne stammer fra "Et Blad af Jyllands Rimkrønike" (1815) og *Nyaars-Morgen* (1824). Fuglesangen og fuglen har hver sin funktion. Sangen er et billede på oprindelsen til og sandheden af Grundtvigs digtning. Hvis den har sit udspring i Grundtvigs bryst, da er det en garant for digtningens kraft og betydning, mens fuglen repræsenterer erindringen om en fjern guldalder, som bringer mindet om guldalderen med ind i eftertiden. Ved at genoptage figurer og temaer fra tidligere værker bringer Grundtvig det litterære testamente ind i sin digteriske billedverden (Auken 2005, s. 473). Derved peger afhandlingen også frem mod *Nordens Mythologie* fra 1832. Den leder frem til en klar understregning af hensigten med forfatterskabet, nemlig at gøre den norrøne mytologi til en central del af forfatterskabet. Det, Grundtvig vil, er at:

vække den levende Kamp, uden hvilken vi er Dødens Trælle, uden hvilken vi see aldrig den guldtakte [dvs. guldtækkede] Gimle, see aldrig den levende Klarhed, som overstraaler Fuldkommenheds-Landet, og vindes kun heneden, som Bruden er vundet, naar hun livsalig indsmiler Haabet i Beilerens Hjerte! (Grundtvig 1827, s. 31).

I sjette sektion, s. 34, skriver Grundtvig direkte, at det er sammenhængen mellem historiens, Nordens og Guds ånd, der er den røde tråd i forfatterskabet:

See, her er Nøglen til mine Gjemmer, her er Lede-Traaden i min Troi-Borg [dvs. labyrint], her er Forklaringen over [dvs. på] mit Chaos, i Lyset, som tidlig opgik [dvs. brød frem] over det, her er Regnskabet for min Uvidenskabelighed og mit vilde Fornuft-Had, her er Grunden til mine Lovtaler over Norden, Kilden til mit store Haab om Menneske-Forklaringen [dvs. forklarelsen af mennesket; herliggørelsen af mennesket] iblandt os, her er endelig Undskyldningen for min Drøm om Enighed [dvs. enhed] med Bibelens Aand i det historiske Norden (Grundtvig 1827, s. 34).

Der er ikke blot tale om en nøgle som metaforisk udtryk. Kaj Thaning skriver, at stedet udmønter nerven i Grundtvigs kamp mod åndløsheden (Thaning 1963, s. 48 f.).

Syvende sektion, s. 35-40, former sig som en længere forklaring af Grundtvigs kamp og dermed som en form for opsummering af det litterære testamente. Thaning understreger i sin behandling af testamentet, hvordan kampen mod åndløsheden er det afgørende tema i værket. Det gælder også i afslutningen (Thaning 1963, s. 49). Han citerer den passage, hvor Grundtvig mener, at hans skrifter beviser, at han ikke har grundlagt noget skolastisk system i åndens rige eller har noget slægtskab med åndløse bogstavryttere og selvsikre kættere (Grundtvig 1827, s. 37). Ifølge Thaning betyder Grundtvigs nye forudsætninger efter det litterære testamente, at han kan forsætte med afhandlingen "Om Christendommens Sandhed", han begyndte på i 1826 (Thaning 1963, s. 49).

Auken læser afslutningen som en indre kamp mellem liv og død repræsenteret som en mytologisk kamp mellem aserne (livet) og jætterne (døden), hvor Grundtvig tager stilling til fordel for aserne eller livet (Auken 2005, s. 476). Målet med myterne er ikke at forklare, hvad der i religiøs forstand er tilværelsens grund. Mytologien omfatter ikke hele tilværelsen, hvorfor testamentet peger frem mod *Nordens Mythologie* fra 1832 (Auken 2005, s. 87 f.). Auken lægger i sin læsning vægten på mytologien som et af flere tyngdepunkter i forfatterskabet efter det litterære testamente.